

EXODUL GERMANILOR DIN ROMÂNIA: CAUZE, FAPTE, CONSECINȚE

Anneli Ute Gabanyi

În anul 1989, într-un articol de referință, politologul american Francis Fukuyama pronostica sfârșitul istoriei. Această teză a fost pusă, pe bună dreptate, la îndoială de foarte mulți oameni de știință. Ar trebui să fie ea însă valabilă pentru istoria germanilor din România? În perioada de după revoluția din decembrie 1989, 170 mii de germani au părăsit România, două treimi dintre etnicii germani care locuiau în această țară la sfârșitul anului 1989. Numai în timpul exodului din anul 1990 au plecat 100 de mii¹. Este firesc să ne întrebăm care au fost cauzele conexe acestor considerabile transformări în mediul etnic sas din Transilvania - și în mod asemănător în cel al șvabilor din Banat ? O realitate nu poate fi însă neglijată din start. În ciuda tuturor suferințelor și urgiilor din perioada postbelică, germanii din România - spre deosebire de germanii din alte țări est-europene - nu au fost asimilați definitiv, nu și-au pierdut limba și identitatea și au fost nevoiți să se confrunte cu dilema fatală: a rămâne sau a pleca.

Scurtă istorie a germanilor din România

Așezarea sașilor în "terra ultrasilvana" a avut loc în cadrul larg al colonizării germane în estul continentului european. Primii "oaspeți germani" apar în Transilvania în timpul regelui maghiar Geza II (1141-1161), cu dreptul de a se așeza pe așa-zisele pământuri regale.

Originea numelui și patria "sașilor" transilvăneni nu pot fi stabilite cu exactitate. În documentele din secolele XII-XIII ei sînt numiți "flandri", "teutoni" sau "saxoni". Se pare că cei mai mulți dintre ei sînt originari din spațiul franc de pe malul sfîng al Rinului, iar apelativul "sași" (saxoni) își are originea în cancelaria regală maghiară și este echivalent cu cel de "german". Pînă la mijlocul secolului XIX, statutul politic al sașilor a fost marcat de drepturile speciale pe care le-au primit încă primii coloniști prin așa-numita "bulă de aur". Sașii au fost dintotdeauna doar sub ascultarea regelui maghiar. Ei au avut, în schimbul unor obligații fiscale și militare, drepturi largi în domeniul economic, vamal, judiciar și ecleziastic. Începînd cu evul mediu tîrziu, învățămîntul în mediul sașilor a cunoscut o evoluție continuă. Primele școli apar încă înainte de Reformă, primul gimnaziu a fost înființat la 1541, iar la 1722 era introdus învățămîntul obligatoriu. De asemenea, de-a lungul timpului, prin intermediul studenților a fost păstrată legătura cu vastul spațiu lingvistic și cultural german.

Reforma nu i-a scindat pe sașii transilvăneni. Mai mult chiar, introducerea în biserică, la 1547, prin contribuția umanistului brașovean Johannes Honterius (1498-1549), a noii ordini luterane a contribuit la preluarea de către biserică, de la reprezentanții laici ai comunităților săsești, a unor obligațiuni în domeniul judiciar, politic și cultural.

În ciuda conflictelor militare și politice, sașii ardeleni au reușit să păstreze intact modul lor comunitar de viață. Între anii 1571 și 1687 Transilvania a fost un principat independent sub oblăduire otomană. După aceea ea a fost supusă coroanei habsburgice, din 1867 a fost parte a jumătății ungare a imperiului, iar după 1918 a fost cuprinsă în hotarele României contemporane. Înființarea monarhiei austro-ungare la 1867 a însemnat și începutul unei noi epoci în istoria sașilor ardeleni. Ea a adus cu sine sfârșitul autonomiei acestui grup etnic.

Câteva sute de ani mai târziu decât sașii, în Banat² au fost așezați șvabii. Ca și în cazul celor dintâi, colonizarea șvabilor a urmărit scopuri economice și militare. Între anii 1722 și 1726, în timpul împăratului Karol al VI-lea, au fost aduși cca 15-20 mii de coloniști. Maria Tereza (1740-1780) a dispus colonizarea a încă 22.355 persoane, pentru ca în timpul lui Josef al II-lea să mai fie "invitate" 30 mii de familii.

Istoria colonizării șvabilor este de altfel destul de bine cunoscută. Apelativul "șvabi" cu care au fost denumiți atunci toți coloniștii așezați prin privilegiu împărătesc, nu indică cu exactitate asupra teritoriile lor de origine. Se pare că cea mai mare parte a lor a venit din Rheinpfalz, Rheinhessen, Trier, Lotaringia și Franken, iar în măsură mai mică din Bavaria, Schwaben și Austria. Cu timpul diferențele regionale s-au atenuat, iar graiul din regiunea Rheinpfalz-Franken s-a impus în mediul noilor veniți. Populația din primele două vături de coloniști era preponderent catolică, iar cei veniți în timpul lui Josef al II-lea erau în majoritate protestanți. La început, coloniștii au profitat de diverse facilități, mai ales fiscale. După incorporarea Banatului în cadrul Ungariei, la 1778, șvabii au fost supuși de către noua administrație unui îndelungat proces de asimilare. Acesta a fost favorizat de lipsa - spre deosebire de sași - a unor structuri politice și religioase bine încheiate și a unei identități și conștiințe comunitare.

Conform "Declarației de la Alba Iulia" de la 1 decembrie 1918, minoritățile naționale urmau să primească drepturi mari în noul stat al tuturor românilor. Sașii au răspuns apelului românilor din Transilvania prin actul de la Mediaș, din 8 ianuarie 1919, și, cu o oarecare ezitare, șvabii bănățeni la 10 august 1919, acceptând aderarea noilor provincii vestice la România Mare. În timp ce teritoriile populate de sași au intrat în totalitate în componența regatului român, numai o parte a Banatului - din cele trei - a fost cedată României. În noul stat român, populației germane din Transilvania și Banat i s-a mai alăturat o puternică minoritate germană în Basarabia, Bucovina și Dobrogea.

În linii mari, premisele existenței minoritare a germanilor în cadrul statului român au fost de bun augur. România nu avea frontiere comune cu Germania, iar sașii susținuseră în trecut aspirațiile naționale ale românilor transilvăneni. Cu toate că statul român nu a respectat în întregime prevederile "Declarației" din 1 decembrie 1918, referitoare la minoritățile naționale, cadrul democratic general permitea germanilor să-și apere propriile drepturi. În septembrie 1919 a fost creată "Societatea Germanilor din România Mare", organizație care reprezenta interesele tuturor etnicilor germani de pe teritoriul românesc. Toate partidele, minorității germane prezente în parlamentul român au susținut partidele majoritare, cu scopul unei mai bune promovări a intereselor proprii.

Pe de altă parte, multe dintre libertățile de bază ale minorităților, inclusiv cele economice, au fost sacrificate politici centraliste a statului român. Promisiunile pentru folosirea liberă a limbii materne în școală și în viața cotidiană nu au fost nici ele întotdeauna onorate. În urma reformei agrare din 1921, sașii s-au văzut lipsiți de o bună parte din proprietăți. Aceasta a avut drept consecință nu numai înrăutățirea situației economice a populației, dar și dispariția unor importante surse pentru finanțarea sistemului de instruire al sașilor. Învățământul în limba minorităților era tot mai mult limitat prin includerea în planul de învățământ a unor obiecte obligatorii în limba română și favorizarea studenților de origine română, prin introducerea "numerus clausus valachicus". De asemenea, și reforma administrativă din 1925, prin care regiunile locuite compact de populația germană au fost intenționat fragmentate, a fost nefastă pentru evoluția firească a comunității germane din România.

După primul război mondial, germanii din România parcurg un profund proces de transformare a conștiinței naționale. La sașii transilvăneni, revirimentul poate fi datat chiar cu anul 1876, odată cu pierderea vechilor privilegii. Acestui fenomen îi este caracteristică orientarea constantă către spațiul lingvistic, cultural și, în sfârșit, politic german. Mai mulți factori au contribuit la grăbirea acestui proces: alianța militară dintre armatele germane și austro-ungare în timpul războiului, prezența trupelor germane în Balcani, propagarea ideologiei naționale în Germania, precum și transformările politice din România. "Mișcările de reînnoire" naționaliste, sau chiar național-socialiste au început să aibă tot mai muți aderenți și în rîndul germanilor din România. Ele vor genera conflicte intestinale în mediul politic al germanilor din România și vor conduce în final la spargerea unității comunitare a etnicilor germani din regatul român.

Aderarea Bucureștiului la puterile Axei, în anul 1940, a oferit Berlinului posibilitatea de a influența direct comunitatea germană din România. La 20 noiembrie 1940, printr-o lege emisă de către guvernul generalului Ion Antonescu, populația germană de pe teritoriul întregului stat român obținea statutul de persoană juridică. Pentru prima dată, era recunoscută autonomia culturală a germanilor din România. Concomitent avea loc și conectarea politică forțată la Germania lui Hitler.

Exodul

Conform recensământului efectuat în anul 1939, pe teritoriul României Mari locuiau 782.341 de germani³. Circa 250 mii dintre aceștia au ajuns - în urma repatrierii, refugierii, prizonieratului și deportării între 1940 și 1950 - să se stabilească în Republica Federală Germană (145 mii), fosta Republică Democrată Germană (60 mii), Austria (40 mii), Europa de Vest și America (5 mii). În perioada dintre penultimul recensământ, din ianuarie 1977, și căderea dictaturii comuniste, în decembrie 1989, 239.673 de germani au părăsit România⁴.

Acei care au crezut că căderea lui Nicolae Ceaușescu va modera viteza fluxului de emigrare a germanilor din România, dacă nu îl va opri chiar, au trebuit să plătească tribut iluziilor. Schimbările care au urmat căderii regimului comunist au condus la o majorare considerabilă a numărului emigrărilor. În anul 1989 au părăsit România 23.387 de germani, iar un an mai târziu numărul acestora a ajuns la 111.150. În anul 1991, ca urmare a unor modificări ale legislației germane, numărul repatrierilor a coborât la 32.178, în 1992 au plecat încă 16.146, în 1993 au fost 5.811, iar în 1994 s-au mai alăturat 6.615⁵. Despre numărul germanilor care mai locuiesc în prezent în România există doar estimări. La începutul anului 1995 mai erau în discuție 83-84 mii persoane, în timp ce biserica evanghelică din Transilvania număra circa 22 mii de credincioși. Având în vedere că numărul enoriașilor evanghelici este practic egal cu cel al sașilor din Transilvania, iar aceștia din urmă constituie jumătate din numărul populației germane din România, se poate vorbi în prezent de cel mult 50 mii de germani care mai locuiesc pe teritoriul statului român.

Cauzele nemijlocite ale exodului germanilor din România trebuie căutate în perioada celui de-al doilea război mondial și intervalul care a urmat. Ele se rezumă la următoarele:

- Necesitatea reîntregirii familiilor despărțite în timpul războiului

Procesul dispariției minorității germane de pe teritoriul României a început încă în anul 1939, odată cu repatrierea etnicilor germani din Basarabia, Bucovina, Dobrogea și Vechiul Regat. Ca urmare a pactului Hitler-Stalin, 214.630 persoane au părăsit aceste regiuni. Circa 70 mii de germani apti de luptă din nordul și sudul Transilvaniei au fost recrutați, între 1940 și 1943, în rândurile Wehrmacht-ului și cele ale Waffen-SS. Capitularea României în august 1944, trecerea acesteia de partea aliaților și declararea de război Germaniei au avut drept consecință evacuarea și refugierea a circa 100 mii de germani din Transilvania și Banat. Toți aceștia au lăsat în locurile părăsite un mare număr de rude;

- Urmărirea și discriminarea unilaterală a minorității germane din România

Germanii din România au avut de suferit, ca grup etnic, în urma măsurilor discriminatorii. La inițiativa Uniunii Sovietice ei au fost supuși opririi, în numele

unei culpabilități colective pentru "participarea României la războiul antisovietic" și "ocuparea României de către Germania nazistă"⁶. Astfel, în ianuarie 1945, circa 75 mii de bărbați și femei apti de muncă au fost deportați în lagăre sovietice de muncă. Circa 15% dintre aceștia au murit în locurile de deportare, iar la jumătate nu le-a fost permisă reîntoarcerea în locurile natale, fiind "repatriați" în zonele germane de est și de vest. Cu această "revenire în patrie" a foștilor participanți la război, precum și a numeroșilor refugiați, problema familiilor despărțite a devenit și mai actuală.

La câteva zile după ce s-a decis deportarea germanilor în Uniunea Sovietică, la 6 februarie 1945, a fost publicat în România un nou "statut al naționalităților", care proclama egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor și libera folosire a limbii materne. În realitate germanii au fost discriminați de-a lungul anilor, juridic, politic și economic, nu numai în raport cu majoritatea română, dar și cu celelalte minorități. Legea electorală din anul 1946 excludea posibilitatea participării la vot a etnicilor germani. Acest drept le-a fost redat abia în anul 1950. Legea agrară publicată în martie 1945⁷ a însemnat, de asemenea, o discriminare a populației germane din România. Spre deosebire de români și reprezentanții altor naționalități, care au fost avantajați de respectiva lege, 55-60 mii de țărani germani și membri ai familiilor acestora și-au pierdut nu numai pământul, dar au fost forțați să-și părăsească gospodăriile și casele, în timp ce animalele și utilajele agrigole le-au fost confiscate. O mare parte a țăranilor a fost urbanizată. Dacă în anul 1945 70% dintre etnicii germani erau țărani, în 1956 numai 22%, dintre care doar 9,6% erau particulari⁸. Prin această acțiune a fost lichidat caracterul etnic omogen al satelor germane. Chiar și în cazul în care mulți și-au primit înapoi casele - dar nu și pământul - în conștiința colectivă și-a făcut loc un sentiment puternic al lipsei legalității și libertății. Acest proces de migrare internă - alături de deștrădăcinarea care a urmat - a fost caracterizat prin formula "vertrieben, jedoch im Vertreibungsland zurückgehalten"⁹;

• Pierderea instituțiilor, lichidarea structurilor sociale

Perioada stării excepționale și a discriminării unilaterale a populației germane din România s-a încheiat printr-o decizie de partid, în anul 1948. Declarația formală a egalității în drepturi a tuturor cetățenilor fără deosebire de naționalitate, confirmată și de noua constituție din același an, a fost extinsă și asupra cetățenilor de etnie germană.

Totuși, aceasta nu a însemnat cu adevărat încheierea suferințelor sașilor și șvabilor din România. Transformările sociale ce au avut loc în România, după proclamarea Republicii Populare la 31 decembrie 1947, "în cadrul procesului de construire a socialismului", nu au fost orientate în mod special împotriva germanilor, dar i-au lovit foarte dur. Prin industrializarea întreprinderilor și băncilor private, la 11 iunie 1948, populația germană urbană, care compunea în special clasa de mijloc, a fost lipsită de mijloacele tradiționale de existență. De asemenea,

naționalizarea tuturor școlilor, la 2 august 1948, a lovit destul de grav populația germană, prin excluderea bisericii evanghelice a sașilor din Transilvania de la procesul tradițional de instruire.

Este adevărat, spre deosebire de Polonia, Cehoslovacia sau Ungaria, germanii din România nu a fost deportați, iar învățământul în limba maternă le-a fost păstrat. Totuși, limba germană a fost numai în cazuri deosebite un mijloc de conservare și manifestare a spiritului național. Decenii la rând, identitatea lor a fost supusă presiunilor și li s-a prezentat o imagine trunchiată a propriei istorii și culturi. Legătura firească cu spațiul lingvistic german și cu toată lumea liberă a fost întreruptă;

- Liberalizarea a venit prea târziu

După moartea lui Stalin, în România are loc o schimbare spre bine, inclusiv pentru germani. Sașii evacuați în anul 1952, la fel ca și șvabii bănățeni, revin la locurile vechi, iar o parte dintre case și gospodării le sînt restituite. Aceste măsuri nu au condus însă la refacearea rănilor din trecut: despărțirea familiilor, refugiarea, evacuarea și deportarea, lichidarea bazei de existență a germanilor în mediul rural și urban și a comunităților tradiționale germane, pierderea progresivă a identității etnoculturale, izolarea continuă de mediul lingvistic și cultural german, lipsa totală de încredere în conducerea comunistă a statului român. Liberalizarea limitată a vieții politice și spirituale de la începutul anilor '60 au atins și minoritățile naționale, fără să găsească însă în mediul germanilor din România ecoul scontat de către regim.

Consecințe și perspective

România aparține țărilor Europei de Est care nu are frontiere comune cu Germania și raporturile căreia cu Bonnul nu au fost marcate de probleme teritoriale sau rezultate de pe urma războiului. De asemenea, guvernul român nu a deportat forțat populația germană după marea conflagrație. În același timp, Germania Federală a încercat să sprijine pe diferite căi minoritatea germană din România, inclusiv prin primirea celor care doreau să părăsească România.

După reluarea legăturilor diplomatice dintre Republica Federală Germania și România, populația germană din România a văzut în guvernul federal sprijinul în realizarea doleanțelor de emigrare. În ianuarie 1978, în timpul întâlnirii dintre cancelarul federal Helmut Schmidt și Nicolae Ceaușescu, s-a stabilit că România va permite, în schimbul unor beneficii financiare, repatrierea anuală a unui anumit număr de etnici germani. În cursul anilor '80, în timp ce nivelul de trai al populației a atins nivelul cel mai scăzut din perioada de după război, presiunea asimilării etnice a minorităților a crescut constant. Conducerea României a rămas în continuare fidelă politicii "omogenizării" sociale și naționale a societății române, inclusiv prin "contopirea minorităților cu poporul român"¹⁰. Multe dintre libertățile pe care

minoritățile le obținuseră după anul 1968 deveniseră parte a trecutului, altele mai erau păstrate doar formal.

Procesul de emigrare a căpătat foarte rapid o dinamică îngrijorătoare. În domeniul învățămîntului, la fel ca și în viața culturală și ecleziastică s-a făcut simțită o acută lipsă de personal. Scăderea numărului de elevi și cadre didactice a condus la reducerea posibilităților de instruire în limba germană, fapt ce i-a descurajat și pe aceia care nu erau decizi să plece. La sfîrșitul anilor '80, ca urmare a plecării unui număr apreciabil de profesori, preoți și oameni de artă, învățămîntul în limba germană și cultura au căzut mult sub nivelul anterior.

După preluarea puterii, în decembrie 1989, noua conducere română nu a ezitat să încurajeze comunitatea germană prin numeroase declarații de simpatie. Ar fi greșit să nu amintim aici transformările pozitive de după 1989. Germanii au avut de profitat, la fel ca și populația majoritară românească, de pe urma noilor libertăți democratice, ei au avut dreptul să creeze partide politice și alte organizații civice. Forul Democratic al Germanilor din România - el a început să se organizeze încă în decembrie 1989 sub forma unor organizații locale - constituie un adevărat reprezentant al intereselor germanilor din România. Cum este atunci de explicat faptul că după 1989 o mare parte a populației germane din România, pusă să aleagă între "începutul necunoscut" în Republica Federală Germană și "mai necunoscutul început în patrie", a preferat prima soluție¹².

Motivele importante ale acestei evoluții pot fi rezumate astfel: insiguranță juridică, lipsa oricărei perspective și teama de a rata șansa de a mai pleca din România, respectiv de a fi acceptați în Republica Federală. Conștiința colectivă a germanilor din România continua să poarte amprenta experiențelor negative din trecut. Nici adoptarea unei noi Constituții nu a modificat esențial această stare a lucrurilor, cu toate că aceasta garanta egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor, iar persoanelor aparținînd minorităților naționale le era asigurată posibilitatea păstrării și dezvoltării identității culturale, lingvistice și religioase.

Din punctul de vedere al minorităților naționale, politica oficială a Bucureștiului față de minoritari nu era suficient de clară. Dezamăgirea era provocată și de insiguranța juridică, tergiversarea restituirii pămîntului și a imobilelor, ritmul lent al reformelor și efectele negative ale procesului de transformare a societății. Acei germani care aveau încredere în noile legi liberale și doreau să profite economic, aveau de confruntat cu abuzul autorităților și corupția. La aceasta se adaugă inflația și șomajul - fenomene tipice care însoțesc orice proces de transformări economice profunde.

De asemenea, din punctul de vedere al multora dintre germani, securitatea personală a cetățeanului a avut de suferit după decembrie 1989. Confruntările din timpul revoluției au avut loc - cu excepția capitalei țării - aproape exclusiv în orașe cu o populație germană însemnată. Și ciocnirile sîngeroase dintre români și unguri, la Tîrgu-Mureș, în martie 1990, la fel ca și "mineriadele" din ianuarie și iunie 1990

și septembrie 1991, nu au contribuit la întărirea încrederii populației germane într-o existență sigură. Sașii au fost afectați și de agresivitatea socială în continuă creștere și nivelul tot mai ridicat al criminalității. Foarte des ei sufereau și de pe urma activităților ilegale ale țiganilor¹³, așezați într-un număr foarte mare în Transilvania. Nu trebuie uitat nici faptul că cea mai mare parte a deșeurilor toxice importate ilegal din Germania au fost depozitate în localitățile cu populație germană.

Efectul negativ al exodului germanilor a fost sesizat de foarte mulți intelectuali români, care au atras atenția asupra efectelor posibile ale plecării sașilor și șvabilor pentru populația de origine română. Imaginea pozitivă a germanilor în mediul populației majoritare a putut fi constatată în urma alegerilor locale din februarie 1992. Conform rezultatelor, Forul Democrat al Germanilor din România s-a situat în partea superioară a statisticii electorale¹⁴. Doi dintre trei alegători ai Forului German nu erau etnici germani¹⁵.

Concomitent, organizațiile de orientare extremistă *Vatra Românească* și *România Mare* întrețineau și încurajau sentimentele naționaliste, nu numai împotriva maghiarilor și a evreilor, dar și împotriva germanilor. În iulie 1991, reprezentanții germanilor din România au protestat împotriva răspândirii atitudinilor și ideilor ultranaționaliste, șoviniste și ostile străinilor, care afectau încrederea în succesul transformărilor politice și economice. Prin aceasta, mulți etnici germani au constatat că discriminarea, ultrajul și înjosirea la care au fost supuși în ultimii 45 de ani nu au luat încă sfârșit.

Dezbaterile din mediile și instituțiile politice din Germania, referitoare la politica de repatriere, au provocat un sentiment de nesiguranță în rîndul comunității germane din România. Teama că ușa intrării în Germania va fi foarte curînd închisă de către guvernul federal, i-au determinat și pe acei indeciși să plece, "pentru orice eventualitate". Pentru a pune capăt speculațiilor, Hans-Dietrich Genscher declara în ianuarie 1990, cu ocazia vizitei în România, că poziția principială a guvernului federal față de minoritatea germană din România rămîne constantă. Conform lui Genscher, germanilor din România nu le va fi luat dreptul de a se strămuta în Germania. Totodată, ministrul federal de interne de atunci, Wolfgang Schäuble, a adăugat că ar fi fatal să fie pedepsiți tocmai aceia care au rămas, sau mai doresc să rămîină în România¹⁸.

În Germania, discuțiile au continuat însă. Au devenit tot mai insistente cercurile care cereau ca în viitor germanii repatriați să nu beneficieze de articolul 116 al Constituției Republicii Federale a Germaniei și să fie recunoscuți drept "străini". Efectul acestor dezbateri a fost cu totul contraproductiv și a contribuit și la plecarea acelor care puneau plecarea în Germania în dependență de evoluția politică a României.

Din punctul de vedere al guvernului german, care avea în vedere nu doar comunitatea germană din România, redusă ca număr, dar mai degrabă milioanele de etnici germani din Rusia, repatrierea trebuia să capete un caracter ordonat. Astfel,

au fost luate măsuri care trebuiau să stopeze plecarea în panică¹⁹. În acest scop, a fost adoptată o nouă lege a repatrierii (Aussiedleraufnahmegesetz)²⁰, care prevedea o modificare esențială a așa-numitului *procedeu de preluare* (Übernahmeverfahren, D1). Prin această lege au fost ridicate bariere în fața demersurilor de recunoaștere a calității de german. Cererile pentru recunoaștere puteau fi depuse doar în țara de origine. Suplimentar, trebuia obținută recunoașterea din partea unui land federal. Din ianuarie 1993, acei care vroiau să se strămute în Germania au trebuit să se confrunte cu prevederea ca doar un număr fix de persoane să se repatrieze anual în Germania. De asemenea, din cauza așezării unui mare număr de noi veniți în anumite landuri federale - în special Baden-Württemberg și Bavaria -, a fost redus dreptul alegerii libere a locului de strămutare. Începând cu 1 martie 1996, cei repatriați au dreptul la ajutor social doar în localitatea în care au fost repartizați. Prin legea pensiilor străine (Fremdrentengesetz) au fost reduse și veniturile eventualilor pensionari veniți din afară. În ultimul timp, se constată noi dezbateri publice, deseori cu caracter populist, al căror scop este reducerea numărului celor repatriați.

Drept rezultat, în mediul germanilor rămași în România crește teama că porțile deschise în 1989 se vor închide cu adevărat.

După anul 1989 au putut fi constatate anumite acțiuni ale guvernului român în susținerea comunității germane din România. Prin semnarea la 21 aprilie 1992 a tratatului de colaborare și parteneriat în Europa între Republica Federală a Germaniei și România²¹ au fost puse bazele juridice, politice și economice ale îmbunătățirii situației etnicilor germani. Conform înțelegerii, la fel ca și în cazul acordurilor încheiate între Germania, pe de o parte, Ungaria și Cehoslovacia, pe de altă parte, germanilor din România le era asigurat dreptul personal și comunitar, cel la libera exprimare a identității etnice, lingvistice, culturale și religioase și al identificării libere cu minoritatea germană. Guvernul român se angaja, de asemenea, să creeze condiții avantajoase pentru dezvoltarea învățământului în limba germană și să sprijine instituțiile culturale din teritoriile populate de germani. El s-a declarat de acord să elaboreze, împreună cu partea germană, programe cu măsuri speciale pentru menținerea minorității germane și protejarea noilor ei structuri civice, culturale și economice.

Aproape la o lună distanța de semnarea acordului, la 15 mai 1992, avea loc la Bonn prima ședință a comisiei guvernamentale româno-germane în problema minorității germane din România. Cu această ocazie, au fost încheiate acorduri în domeniul agriculturii, susținerea întreprinderilor mici și mijlocii, medicinei, asistenței sociale, învățământului și culturii²². Totuși, azi se poate constata că nu va mai fi posibilă păstrarea comunităților sașilor și șvabilor în forma lor tradițională. Reprezentații acestor grupuri etnice vor trebui să se acomodeze noii situații, la fel ca și instituțiile culturale și de învățământ. Cu ocazia vizitei sale în România, în iunie 1995, președintele Germaniei, Roman Herzog, a subliniat că pentru acei etnici

germani care vor să se repatrieze în Republica Federală porțile continuă să rămână deschise, iar guvernul german va continua să-i sprijine pe aceia care vor să rămână în România. Această idee a fost repetată și de către ministrul german de externe, cu ocazia vizitei sale în România.

Situația în domeniul învățământului s-a schimbat mult după decembrie 1989. În primăvara anului 1991 copiii ai căror părinți erau ambii de origine germană constituiau minoritatea în școlile cu limba de predare germană. Școlile germane au devenit de fapt "școli de interferență" între copiii germani, români și maghiari, iar prin aceasta un "amalgam" lingvistic²³. În prezent, 90% dintre elevii școlilor germane nu sînt de origine etnică germană.

În același timp, și biserica evanghelică a sașilor ardeleni, alături de biserica catolică a șvabilor bănățeni, a trebuit să răspundă multor exigențe²⁴. După căderea regimului comunist, biserica evanghelică și-a diversificat domeniul de activitate. Aceasta vrea să-i "ajute pe aceia care trebuie să rămână și pe aceia care vor să rămână, pentru a le crea condiții demne de existență". Acest lucru a putut fi remarcat în domeniul economic, unde preoții evanghelici, dar și cei catolici, au contribuit activ la promovarea reformei agrare, la fondarea și lărgirea întovărășirilor agricole. De asemenea, biserica este angajată în opera de ajutorare a bătrînilor, orfanilor și bolnavilor.

O altă activitate a bisericii în noua situație o constituie colectarea și conservarea valorilor culturale în arhivele proprii. Lăcașurile de cult părăsite au fost transmise altor confesiuni, iar casele parohiale și comunitare rămase libere au fost reprofilete²⁵. Numeroase fundații din Germania și Austria acordă un sprijin deosebit în această direcție. Tot mai mult teren cîștigă și ecumenismul, în special în biserica evanghelică, "biserica populară", dornică de a se afirma ca "biserica de diasporă"²⁶.

În sfîrșit, se cuvine să ne întrebăm ce șanse de supraviețuire are comunitatea germană din România. Ar trebui să ne gîndim, într-adevăr, doar la raportul dintre aceia care mai au dreptul să plece și aceia care sînt nevoiți să rămână? Răspunsul la această întrebare poate fi găsit în structura demografică a populației germane din România.

După decembrie 1989 majoritatea celor plecați au constituit-o tinerii, care nu aveau nici o motivare morală să mai rămână. Unii dintre ei au rămas numai din cauza rudelor în vîrstă, care nu doreau sau nu puteau să plece. Dintre aceia care nu vor să plece neapărat, majoritatea o constituie persoanele de vîrstă medie, care nu cred într-un succes profesional în Republica Federală, sau așteaptă vîrsta pensionării²⁷. După plecarea masivă a tinerilor, vîrsta medie a populației germane din România este înaintată, iar rata mortalității este de 3 ori mai mare decît cea a natalității²⁸.

Însă chiar și aceia care au fost nevoiți să rămână au depus cereri de strămutare în Republica Federală. Conform prognozelor bisericii evanghelice, în perspectivă

populația germană din România va fi constituită doar din "bătrâni și handicapați, vulnerabili sub aspect social și psihic"²⁹. Rarele cazuri de revenire în România nu sînt reprezentative și nu pot fi considerate începutul unui proces invers.

Fără îndoială, rolul pe care îl va juca în viitor populația germană din România va fi mai mare decît ponderea ei numerică, iar păstrarea și conservarea moștenirii culturale a sașilor și șvabilor este o datorie comună a guvernelor german și român.

- 1 Wilfried Schreiber, *Aussiedlung ein Stimmungsbarometer*, în "Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien", 08.02.1995.
- 2 Banatul a devenit la 1716 provincie în cadrul Imperiului Roman de Națiune Germană.
- 3 Vezi Anneli Ute Gabanyi, *Die Deutschen in Rumänien*, în *Aus Politik und Zeitgeschichte. Beilage zur Wochenzeitung "Das Parlament"*, B 50/88, 09.12.1990, p.29-39.
- 4 "Siebenbürgische Zeitung", 15.11.1992.
- 5 Citat conform Horst Weber, în "Hermannstädter Zeitung", 10.07.1992 și "Info-Dienst Deutscher Aussiedler", nr.84, Bonn, aprilie 1992.
- 6 Istoricii germani din România au avut voie să supună criticii această politică doar în a doua jumătate a anilor '70. Vezi Michael Kroner în *Sächsisch-Schwäbische Chronik*, București, 1976, p.168.
- 7 *Die Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mitteleuropa*, Innsbruck, 1987, p.85.
- 8 Ernst Wagner, *Geschichte der Sibenbürger Sachsen. Ein Überblick*, Innsbruck, 1987, p.85.
- 9 Hans Bergel, în *Epoche der Entscheidung*, ed. Oskar Schuster, Köln-Viena, 1984, p.389-395.
- 10 Din cuvîntarea lui Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a PCR, în "Neuer Weg", 21.07.1972.
- 11 Vezi Anneli Ute Gabanyi, *Die unvollendete Revolution. Rumänien zwischen Diktatur und Demokratie*, München, 1990, S.76-80.
- 12 Citat după o declarație a Forului Democrat al Germanilor din România, în "Neuer Weg", 11.07.1990.
- 13 Vezi "Die Presse", 22.03.1990 și "Neuer Weg", 09.05.1990.
- 14 "Hermannstädter Zeitung", 21.02.1992, p.3.
- 15 "Hermannstädter Zeitung", 14.02.1992, p.1.
- 16 "Neuer Weg", 17.07.1991.
- 17 "Siebenbürgische Zeitung", 31.01.1990.
- 18 Miguel Berger, în "Hermannstädter Zeitung", 17.01.1992.
- 19 Conform lui Horst Waffenschmidt, secretar de stat în ministerul federal de interne, în "Die Welt", 14.04.1990.
- 20 Ea a intrat în vigoare la 1 iulie 1990.
- 21 Conform "Bulletin Presse- und Informationsamt der Bundesregierung", nr.43, 23.04.1992.
- 22 Vezi "Neuer Weg", 20.05.1992 și "Siebenbürgische Zeitung", 31.05.1992.
- 23 "Karpaten Rundschau", nr.28, 11.07.1991
- 24 Vezi "Neuer Banater Zeitung", 03.08.1991.
- 25 "Hermannstädter Zeitung", 17.04.1992 și "Siebenbürgische Zeitung", 31.01.1992.
- 26 Episcopul dr. Christoph Klein, în "Siebenbürgische Zeitung", 15.03.1991.
- 27 Vezi Thomas Nägler, în "Adevărul", 23.05.1990.
- 28 Wilfried Schreiber, *Aussiedlung ein Stimmungsbarometer*, în "Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien", 08.02.1995.
- 29 Episcopul dr. Christoph Klein, în "Siebenbürgische Zeitung", 15.03.1991.

Traducere Flavius Solomon